

Наталія СОВТИС,

orcid.org/0000-0001-6025-545X

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови імені професора К. Ф. Шульжука
Рівненського державного гуманітарного університету
(Рівне, Україна) NataliaSowtys@gmail.com*

Наталія ЩЕРБАЧУК,

orcid.org/0000-0002-3433-1292

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови імені професора К. Ф. Шульжука
Рівненського державного гуманітарного університету
(Рівне, Україна) shcherbachuk.natalia@gmail.com*

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ НА МОВУ ТВОРІВ ЮЗЕФА ЛОБОДОВСЬКОГО

У статті на основі лінгвокультурологічного аспекту досліджено мову творів Юзефа Лободовського як вияв мовної особистості речника українсько-польського діалогу. Обґрунтовано значущість подвійної мовної та культурної ідентичності поета, що відіграло вагомий роль у популяризації української мови та культури. Проаналізовано особливості авторської картини світу через призму складних історичних, культурних та політичних реалій міжвоєнного, воєнного, а згодом повоєнного часу в контексті українсько-польського протистояння. З'ясовано, що часто Ю. Лободовський звертається до тем, пов'язаних із описом географічного простору та історичного часу, які розкривають глибоке осмислення значення рідної землі. У цьому контексті особливим сакралізованим простором для автора є степ, перебування в якому формує виразне усвідомлення власних етногенетичних коренів. Зосереджено увагу на екскурсі до малої вітчизни, яка є витокком, де беруть початок цінності та символи. У той же час гармонія буття презентована автором відповідно до класичних ідеалів.

Простежено тематичну специфіку авторського поетичного лексикону із вкрапленнями українізмів. Установлено, що мовотворчість поета є осмисленим результатом перетину двох культур, на що вказують зовнішні та внутрішні причини появи українізмів у творах Юзефа Лободовського. У рамках мінімального контексту проаналізовано роль українських лексичних запозичень у його доробку. Обґрунтовано використання автором цих лексем, що вказує не лише на власний інтелектуальний ресурс, але і загалом на особистий досвід: бездоганне володіння поетом українською мовою, інформацію про місце проживання, політичні погляди та власні переконання.

Визначено, що художня дійсність, яка з'явилася під впливом творчої уяви і розвинута іншою мовою та культурою, по-новому розкриває образ автора та його біографію, а також складнощі регіону, ознакою якого є поліфонія та діалогізм.

Установлено, що розуміння поетичної спадщини Юзефа Лободовського можливе лише у взаємозв'язку з усвідомленням ролі українського невід'ємного її складника та через його пізнання. Природа та краєвиди в поезіях стають фоном історії, формою пам'яті культури.

Ключові слова: лінгвокультура, українсько-польське мовне помежів'я, мовна картина світу, українські лексичні запозичення.

Natalia SOVTYS,

orcid.org/0000-0001-6025-545X

*Doctor of Sciences in Philology, Professor,
Head of the Department of Ukrainian Language named after Professor K. F. Shulzhuk
Rivne State University of the Humanities
(Rivne, Ukraine) NataliaSowtys@gmail.com*

Natalia SHCHERBACHUK,

orcid.org/0000-0002-3433-1292

*Candidate of Sciences in Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Language
named after Professor K. F. Shulzhuk
Rivne State University of the Humanities
(Rivne, Ukraine) shcherbachuk.natalia@gmail.com*

INFLUENCE OF UKRAINIAN LINGUOCULTURE ON THE LANGUAGE OF WORKS BY JOZEF LOBODOVSKY

On the basis of the linguoculturological aspect, the article studies the language of the works of Jozef Lobodovsky as a manifestation of the linguistic personality of the representative of the Ukrainian-Polish dialogue. The significance of the poet's dual linguistic and cultural identity has been substantiated, has played an important role in the popularization of the Ukrainian language and culture. The author analyzes the features of the author's picture of the world through the prism of complex historical, cultural and political realities of the interwar, war, and then post-war times in the context of the Ukrainian-Polish confrontation. It is identified the thematic specifics of the author's poetic vocabulary interspersed with Ukrainianisms. It has been established that the poet's linguistic creativity is a meaningful result of the intersection of two cultures, as indicated by the external and internal reasons for the appearance of Ukrainianisms in the works of Jozef Lobodovsky. The role of Ukrainian lexical borrowings in his works is analyzed within the minimal context. The author's use of these lexemes is substantiated, indicates not only his own intellectual resource, but also his personal experience in general: the poet's unexceptional mastery of the Ukrainian language, information about the place of residence, political views and his beliefs.

It is determined that the artistic reality, which appeared under the influence of creative imagination and developed by a different language and culture, reveals in a new way the image of the author and his biography, as well as the complexity of the region, which is characterized by polyphony and dialogism.

It has been established that understanding the poetic heritage of Jozef Lobodovsky is possible only in conjunction with the awareness of the role of the Ukrainian inherent in it and for its knowledge. Nature and landscapes in verse become the background of history, a form of cultural memory.

Key words: linguoculture, Ukrainian-Polish linguistic environment, linguistic picture of the world, Ukrainian lexical borrowings.

Постановка проблеми. До спільного надбання обох країн – України та Польщі належить літературна спадщина письменників українсько-польського помежів'я, яке в польській літературній традиції прийнято називати *Кресу*. Митці з подвійною мовною та культурною ідентичністю, для яких особливу цінність мала «приватна» вітчизна, відіграли вагомий роль у популяризації та збереженні української мови та культури.

Українські теми, сюжети, окремі лексеми на позначення українських реалій набувають активного поширення завдяки творчості Й. Верещинського, С. Гроховського, С. Кльоновича, С. Оріховського, С. Пекаліда, М. Семпа-Шажинського, М. Стрийковського, А. Чагровського, Я. Щасного-Гербурта та ін. Особливо плідними стають українсько-польські літературні взаємини в ХІХ ст., коли польська художня література стає носієм української культури. Письменники, які походили з етнічних українських земель, були тісно пов'язані з помежів'ям, писали твори польською мовою на українську тематику з відчутним впливом української мови: Д. Бонковський, Т. Єж, Ю. Крашевський, С. Осташевський, Т. Падура, Ю. Словацький тощо. Саме Ю. Словацький чи не найглибше розкрив у своїх творах «Беньовському», «Срібному сні Саломеї» усю складність українсько-польських взаємовідносин. Українські елементи особливо часто використовували у творах представники так званої «української школи»: Б. Залеський, С. Гоцинський, А. Мальчевський та М. Чайковський. До їхніх послідовників у ХХ сторіччі відносять

талановитого поета, публіциста, перекладача та речника українсько-польського діалогу – **Юзефа Лободовського** (19.03.1909 – 18.04.1988), який сам визначив свою етнічну ідентичність у поезії «Pochwała Ukrainy»: *Ojczyzno moja najpierwsza, ojczyzno powrotna* (Łobodowski, 1954 : 12).

Літературно-публіцистична творчість Ю. Лободовського відіграла вагомий роль у популяризації української тематики на Заході. Автор свідомо презентував Україну як країну з давньою історією та розвинутою самобутньою культурою, тісно пов'язаною з європейським контекстом. Знання історії та глибокий об'єктивний аналіз подій давали підґрунтя для формування конкретних пропозицій щодо співпраці українського та польського народу в майбутньому та значної ролі України на політичній мапі центрально-східної Європи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор.

Предметом наукових досліджень українсько-польських контактів у славистиці стала запозичена лексика, яка яскраво засвідчує взаємодію між мовами. Актуальними для сьогодення стали розвідки про роль українських впливів на стиль польських письменників, з-поміж яких праці А. Болеського, С. Грабця, В. Дорошевського, С. Роспонда тощо.

Українським лексичним запозиченням у польській мові присвячували свої праці переважно представники польської лінгвістики. На особливу увагу заслуговують розвідки Т. Мініковської, Г. Риттер, М. Юрковського.

Українська тематика у творчості Ю. Лободовського стала об'єктом студій польських та українських вчених: С. Кравченко, М. Мансфельд, Я. Савицької, Е. Циховської, І. Шиповської, А. Якубовської та ін.

Формулювання цілей статті, постановка завдань. Мета нашої розвідки – дослідити вплив української лінгвокультури на мовотворчість автора, а також проаналізувати особливості перебування поета на Рівненщині та на Волині, регіоні, який тривалий час з огляду на історичні обставини належав до так званого українсько-польського помезів'я. Досягнення мети передбачало виконання таких завдань: виявити зовнішні та внутрішні причини, що обумовили появу українізмів у творах Ю. Лободовського; у рамках мінімального контексту проаналізувати роль українських лексичних запозичень в аналізованому доробку; простежити в його образах український мовний колорит як чинник взаємодії двох картин світу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Народився письменник у с. Пурвішки 19 березня 1909 року (нині село Суwalkівського воєводства, Польща) у сім'ї офіцера російської армії. По батьківській лінії мав предка з українських козаків, а свій родовід виводив від гетьмана Г. Лободи. Батько письменника з дитинства виховував повагу в сина до свого козацького походження. На прикладі славного предка намагався показати можливість примирення між українським та польським народом. Сам Ю. Лободовський писав: «Ataman Łoboda [...], to istotnie mój protoplasta, ale nie ma nic wspólnego z historycznym Łobodą [...]. Nazwisko to było bardzo w Ukrainie rozpowszechnione. Bliższych danych o moim przodku znam bardzo mało, wiem, że brał udział w bitwie pod Chocimiem (1621) po czym zmienił religię i ożenił się z polską szlachcianką. Otrzymał indygenat» (Sawicka, 2000 : 9). Згодом друзі часто називали письменника «отаманом Лободою».

Раннє дитинство провів у Любліні. Оскільки батька скерували до Росії, родина деякий час жила в Москві (1914 – 1917 рр.), а після більшовицької революції сім'я переїхала на Кубань у м. Єйськ на берег Азовського моря. Саме там Ю. Лободовський пізнав українську мову, заприятелював із кубанськими козаками та зацікавився історією запорізьких козаків, вивчав їх менталітет, суспільно-політичні погляди, традиції та волелюбні прагнення.

Трагічні події 20-х рр. XX ст.: голод, матеріальні нестатки, страшна смерть батька в більшо-

вицькій тюрмі – стали поштовхом для переїзду до Любліна. Поет спочатку навчався в гімназії, а згодом у місцевому Католицькому університеті. Скрутне становище змушувало поєднувати студії із усіма можливими заробітками: на пошті, телеграфі, приватними заняттями, редагуванням часописів. Ю. Лободовський уже тоді почав перекладати польською мовою українські та російські пісні. Згодом польсько-українська проблематика надовго стає провідною та багатоаспектною у творчій і публіцистичній діяльності митця, знаходить своє відображення на сторінках варшавського тижневика «Biuletyn Polsko-Ukraiński», польського видання «Wołyń» у Луцьку. Поет шукав шляхи та методи примирення між народами, закликав не загострювати погляди на конфліктних моментах спільного минулого. Безумовно, ці ідеї знайшли прихильників, однак і зустріли різкий супротив антагоністично налаштованого суспільства. Однією з перших публіцистичних розвідок на тему українсько-польської згоди стала стаття «Serca za barykadą» (1932 р.)

У 1933–1934 роках перебував на військовій службі у Школі підхорунжих у м. Рівне (Україна), яке було найбільшим містом на Волині (за польським переписом 1931 р. – 39 584 жителі) (Крамар, 2015 : 77). Документальні джерела, художні твори та спогади очевидців того часу змальовують це місто як полікультурне, багатомовне та багатонаціональне середовище з особливою атмосферою товариськості, відкритості до іншого/другого та лояльності до конфесійної належності. Своєрідну модель полігосії міжвоєнного міста склали євреї, поляки, українці, чехи, німці, росіяни та інші етнічні спільноти. За офіційною статистикою національний склад міського населення Рівного на 1932 р. становив 60,3 % євреїв, 23 % поляків, 10,8 % українців, 5,9% – інших національностей (Державний архів Рівненської області : Спр. 3778. Арк. 1).

Як зазначає Я. Поліщук, «[...] маємо спроби порозуміння, компромісів, доброї згоди таких різних світів, досвід, що аж ніяк не втратив своєї актуальності» (Поліщук, 2009 : 5). Різноманітна палітра культурного життя повітового міста демонструвала активність і згуртованість етнічних спільнот краю. Єврейська етнічна громада проводила численні добродійні акції на підтримку бідних, хворих, емігрантів, потерпілих від війни. Спільнота активно реагувала на зміни, які відбувалися в суспільстві, знаходила спільну мову з тогочасною владою. Дохід від концертів навіть використовували для оплати курсів польської мови, які проводились при єврейських

товариствах (Державний архів Рівненської області : Спр. 189. Арк. 63). Безумовно, вагоме місце в діалозі мов і культур міста відіграла польська державна політика щодо національного питання, яку реалізовувала адміністрація Волинського воєводства.

Певним способом врегулювання національних відносин на східних теренах II Речі Посполитої був організований «волинський експеримент», втілити який у життя з метою польсько-українського зближення в регіоні намагався воєвода Генрик Юзефський. Для асиміляції українського національного елемента з польською державною культурою було передбачено різні види співпраці українців з поляками. Особливо стали популярними мистецькі заходи, які відбувалися на відкритих концертних майданчиках у парку кн. Любомирських, залізничному парку, павільйонах Волинських торгів тощо. Вулицями міста регулярно крокували з музикою оркестри 44 і 45 стрілецьких полків Рівненського гарнізону. Польські гімназисти, військові та члени культурно-освітніх товариств відзначали державні свята та влаштовували танцювальні вечори й театральні постановки, до яких залучали українців. Спільними зусиллями був організований збір коштів з концерту на будівництво пам'ятника Ф. Шопену у Варшаві, який відбувся 22 січня 1926 року в гімназійному залі «Сокол» («*Echo Rówieńskie*», 1926 : 3). Це підтверджувало участь населення регіону в загальнодержавному культурному житті. Водночас не завжди вдавалося уникати протистоянь та розраховувати на лояльність влади, адже під час концерту на честь 69-х роковин Тараса Шевченка, який відбувся 11 березня 1930 року за сприяння громадських спілок та української гімназії, місцева поліція гостро відреагувала, коли зі сцени театру Зафрана у виконанні гімназійного хору пролунав український гімн, та заарештувала за противладні настрої майже дві сотні людей, у тому числі навіть учнів гімназії (Поліщук, 2009 : 126). Безумовно, не варто ідеалізувати та забувати про складні історичні, культурні та політичні реалії міжвоєнного, воєнного, а згодом повоєнного часу в контексті українсько-польського протистояння, однак створення конфліктів та їх розв'язання часто залежало від політики місцевої влади, окремих чиновників та домінування певної національної спільноти.

У Рівному Ю. Лободовський познайомився з жінкою, яка відіграла значну роль у його житті. Мова йде про Зузанну Гінчанку – Суламіту, київську чарівницю, як називав її поет. Справжнє ім'я письменниці – Зузанна Поліна Гінцбург, яка народилася 9 березня 1917 року в Києві в єврей-

ській родині. Щоб уникнути більшовицького терору, її батьки виїхали до Рівного, яке входило до складу Другої Речі Посполитої. Зузанна Гінцбург розпочала свою поетичну діяльність ще в гімназійні роки, обравши літературний псевдонім Гінчанка, ймовірно, як більш милозвучне скорочення від Гінцбурганка. До історії літератури вона ввійшла як авторка єдиної поетичної збірки «*O centaurch*», що побачила світ у 1936 році. Кохання до Зузанни невід'ємно переплітається зі спогадами про малу батьківщину – Україну, а саме Волинь та Рівненщину.

Zuzanno, Szulamito...

Nieustannie rówieńską ulicą przechodzisz,
przystają na twój widok i starzy, i młodzi,
w równej mierze połączeni zachwytem
(Łobodowski, 1987 : 30).

Її народження на українській землі, а саме в Києві, має важливе значення для Ю. Лободовського. Про це він пише у творах, присвячених Гінчанці, які опублікував у своїй останній збірці «*Pamięci Sulamity*» (1987 р.):

Urodziła się w Kijowie – pamiętaj!
Stepowe perekoty-pole i rozmaj-ziela i mięta
połączyły się przy twoich urodzinach
i jak w babilońskich sakramentach
w takim rozgwarze misterium świętojańskie się
zaczyna (Łobodowski, 1987 : 47).

У поезії «*Na śmierć Sulamity*» автор сакралізує її постать, що стає символом поєднання єврейської і волинської культур, які мають багато спільного: тривалі, трагічні поневіряння в очікуванні безпечного життя на землі, яку називають батьківщиною.

Lecz uroda zamordowanej
z przerażonej ziemi wystrzela:
to w wołyńskich dzikich trojandach
ciemna krew,
ciemna krew Izraela (Łobodowski, 1987 : 18).

У 1937 р. Ю. Лободовський переїздить до Луцька і працює в тижневику на актуальну українсько-польську тематику «*Wołyń*». Волинська земля, її історія та традиції, долі та характери її мешканців надихають поета на написання творів «*Dumy wołyńskie*», «*Duma o atamanie Petlurze*», «*Noc na Wołyniu*», «*Polesie*», «*Kisielin*», які ввійшли до збірки «*Złota Hramota*» (1954 р.). Саме на цій землі у творах митця, який щиро переживав за долю обох батьківщин, зустрічаються берегині народів – Pani Poczajowska z Panią Ostrobramską. Пресвята Богородиця постає покровителькою української землі, саме до неї (використовує у творах і польську, і українську назву) звертається поет у своїх молитвах та проханнях, щоб його

слово стало тією рушійною силою, яка допоможе налагодити добрі стосунки між народами.

*Panno święta, co stopy oparłszy na głowie węża
ręce błogosławiące kładłaś na naszych owręczach.
Boharodycio Preczysto, patronko barskich rycerzy,
w imieniu której lud Twój na każdy ważył się
hazard,
spraw, abym słowem celnym w serce uderzył...*
(Łobodowski, 1954 : 108).

Волинські землі належали до регіону помежів'я – своєрідного простору, де відбувається діалог культур, мов, релігій та народів, що стає інспірацією для багатьох митців краю. Незважаючи на маргінальність, тобто віддаленість від політичних центрів, стають справжнім центром культурного життя. Українсько-польське пограниччя, а саме волинські землі асоціюються з літературною діяльністю Ю. І. Крашевського та Ю. Словацького, а згодом з польськомовною літературною групою «Волинь» (Wołyń), до якої входили Я. Спєвак, Ч. Янчарський, Ю. Лободовський, З. Гінчанка, В. Іванюк, В. Мільчарек, С. Шайдак та інші. Ініціатором угруповання став Ч. Янчарський. Активно спілкувався з групою Ю. Чехович, котрий навідувався з Володимира-Волинського або Любліна. В. Іванюк, Ю. Лободовський, В. Мільчарек перебували на військовій службі в Рівному, З. Гінчанка та Я. Спєвак на той час мешкали в місті.

На жаль, поетична творчість багатьох письменників міжвоєнного періоду на українсько-польському помежів'ї належала до заборонених, була важко доступною та недослідженою як в Україні, так і в Польщі. Спільна культурна та історична спадщина трактувалася теж неоднозначно в польських та українських студіях. Колективне видання було представлено в праці С. Черніка «Okolicy Poetów» w 1936 р. Згодом Ю. Чехович у статті «Poezja Wołynia», яка вийшла в «Kurjerze Literacko-Naukowym» (1938 р. nr 50) розповів про діяльність групи, додавши жартівливий коментар: «Wołyńsiacy piszą wiersze, a nawet poezje!».

На жаль, з огляду на політичні обставини розбудова співпраці між польською й українською спільнотою не принесла очікуваних результатів, водночас культурний діалог, як стверджує І. Захарчук, започаткований у літературному угрупованні «Волинь», виявився плідним і конструктивним (Захарчук, 2018). На нашу думку, найвиразніше це простежуємо в життєвій позиції та творчості Ю. Лободовського.

За Я. Савицькою можемо виділити такі геоетичні ознаки групи «Волинь»: культурна кодифікація волинського простору як багатонаціо-

нального й полірелігійного; зосередження уваги на неповторності волинських пейзажів; на рівні топоніміки присутні слова, що вказують на назву місцевості (Случ, Горинь, Рівне, Володимир, Луцьк); музичність (śpiewność), особлива мелодика слова, котра генеалогічно сягає фольклорної традиції й культури помежів'я. Я. Савицька так коментує музичну словесну майстерність волинської поезії: «Znakomita jest instrumentacja w wierszu «przez kresy», za wzorcowy przykład sposobów poety może służyć sfunkcjonalizowanie samogłoski «o» w kołyszącym, monotonnym ruchu kół toczącego się wozu (koła, zioła, dołem, polem, kołacz), wykorzystanie różnej długości wersów, nieregularności, rymów wewnętrznych prowadzących do bogatszego umuzyycznienia» (Towarzystwo miłośników kultury kresowej). Особлива роль для відтворення регіонального колориту відведена українській лексиці: *коромисло, черешні, очерет, яри* тощо.

Розуміння поетичної спадщини Ю. Лободовського можливе лише у взаємозв'язку з усвідомленням ролі українського невід'ємного її складника та через його пізнання. Природа та краєвиди в поезіях стають фоном історії, формою пам'яті культури. Часто вживані описи річок, озер, курганів, долин, ярів, степів у Ю. Лободовського, як і в його попередників – письменників помежів'я, що належали до т.зв. української школи, – виконують функцію художнього коду, у якому містилася інформація про історію прикордонних територій і приватної вітчизни. Такою батьківщиною стає для нього зелена Волинь: *moja bliższa i dalsza ojczyzna!* (Łobodowski, 1954 : 28). У творчості автора виразно простежується зацікавлення, а згодом возвеличення української історії: *Dolinami, równinami się ściele drzewna równina Krywiczian* (Łobodowski, 1954 : 31).

Особливим сакралізованим простором для автора та його героїв є степ, перебування в якому формує виразне усвідомлення власних етногенетичних коренів, загострює відчуття рідної землі, зцілює душу, заставляє задуматися про сенс та вічні закони буття: *Na początku był step i Duch Boży krążył nas stepem* (Łobodowski, 1954 : 64). Сакрального змісту ця лексема набуває в поемі «Słowo o koniach». Уже сама назва апелює до давніх українських епосів, дум, балад, наприклад, «Слова о полку Ігоревім». Містичне створення світу відбувається на тлі української природи, сповненої гармонії, ліричності, простоти.

Географічний простір та історичний час трансформуються в часопростір (хронотоп), що піддається сакралізації, і за допомогою якого розкри-

вається приховане глибоке значення рідної землі. Екскурс до малої вітчизни набуває ширшого значення з ознаками «подорожі» до витоків, де беруть початок цінності та символи.

*Opowiadam w rytmicznej mowie sny, o mglistym
świcie marzone,
o błękitnych w polu ogniskach, wiosennych
świętach, o porannych sadach,
gdy za gardło chwyta jaśmin, czeremcha i mięta,
i słońce nad moją ziemią złotym podnosi się
dzwonem (Łobodowski, 1954 : 17).*

Таємниці гармонії буття, співіснування людини з природою та її щоденною працею автор намагається представити згідно з класичними ідеалами. Спостерігаємо симбіоз епох, культур, українських та давньогрецьких елементів:

*Kiedy dymią stare kurhany, a na zgliszczach
minionych lat
rozbłyskują ogniem ukrytym dworzyszczca i chaty
kurne,
i oślepla dziewczka helleńska, przechodzi w
stepowy świat,
o przydrożne, polne kamienie postukując ciężkim
koturem (Łobodowski, 1954 : 17).*

*I już nam drzewa nad głowami wieją,
stalowy wody nurt pod wiosłem rwie się –
i wstaje mgliste, zbudzone Polesie
ku nieskończonym nigdy odyssejom
(Łobodowski, 1954 : 37).*

Ю. Лободовському в поетичному просторі вдалося гармонійно поєднати східну та західну культуру: *I bezczynnym bazaltom, stęsknionym porfirom śnię się sny o gotyckiej Notre-Dame (Łobodowski, 1954 : 85); Tu kładł się miecz knieziowski na puszczańskich smerdach, i rżały konie skośnookich hord (Łobodowski, 1954 : 34).* На тлі українських пейзажів постають грецькі боги: *Kraj czeka. Wysycha puszcza, uchodząc ku stepom, jak Odys z brzegów rodzinnej Itaki (Łobodowski, 1954 : 34).*

Для Ю. Лободовського, як для багатьох письменників еміграції, характерні містичні шифрування, яким автор надавав особливого значення. Магічним простором, у якому для ліричного героя акумулюється вся Україна та навіть увесь світ, є Волинь та Полісся, а їхні традиції та повір'я стають культурним джерелом для творчих сюжетів: *I nie znam dróg zbyt wielu, prócz jednej polnej drogi, co wiedzie mnie w krainę mitologii nad leśną Ikwę i mistyczny Szucz (Łobodowski, 1954 : 30).*

Волинь – це ідилічне місце, тут природа поєднана з міфом і творить особливий часопростір, де існують поряд і світ тіней, і реальність.

*O północy rusałeczka w sitowie plusła,
zatraciła się cała w księżycowych gusłach;
nazbierała jedwabnych promieni,
przetykała aksamitem cieni –
całą noc będzie kręcić srebrzyste powróła.
Przez brzeziny zielone i olszyny rdzawe
szła gromada wesola rozśpiewanych Mawek;
zahuczala tętem ciemna knieja,
wybiegali parobcy w czerwonych kierejach,
porywali je na miłość i zabawę
(Łobodowski, 1954 : 20).*

В авторській картині світу відбувається піднесення, поетизація світу природи. Поет використовує фольклорні українські мотиви, а також відповідний поетичний лексикон із вкрапленнями українізмів, наприклад, назв рослин, птахів: *Oj, pójdziemy do znachorki, pójdziemy, niech nam zwarzy rozmaj-ziele i lubystek (Łobodowski, 1954 : 28); Hej, zazula, zazuleńka kula i wołala, jak pańszczyzna-daremszczyzna w nas panowała (Łobodowski, 1954 : 33).*

Ці лексеми стають ключовими в поетичній канві твору, їх присутність у якому може символізувати різні почуття ліричного героя: неспокій: *Czemu takie ciężkie powietrze od znojnych czeremuch? (Łobodowski, 1954 : 110),* спогади про молодість, батьківщину: *Pastuszych pieśni kalinowe echa, z wonią dzikich czerezszni zmieszane na poły, wypełniały me serce (Łobodowski, 1954 : 39); I na winem obrosłych krzemienieckich gankach zapachniało ajerem, brząskwinią i morwą (Łobodowski, 1954 : 156)* тощо.

Народні пісні є картинками, у яких кожний народ найточніше змальовує свій характер, висловлює свої почуття, описує звичаї та традиції, тобто є відображенням життя народу. Як і народні пісні, твори поета різнопланові й за тематикою, і за сюжетами, і за мотивами, і за колоритністю образів. Для них характерне поєднання реалістичної конкретності з метафорично-символічною образністю, вони багаті на традиційні для народного епосу метафори, постійні епітети, порівняння. Ключовими словами у творах стають лексеми, які несуть відповідну символіку: *калина, троянди, верби – кохання, тополі, степ – дорога, мінливість долі.*

Серед зафіксованих запозичень виділяємо назви, які пов'язані з українськими обрядами, віруваннями, місцевими традиціями: *Bandura – український народний багатострунний щипковий музичний інструмент з декою овальної форми: Oj zagrały wśród stepu bandury dalekie (Łobodowski, 1954 : 95); Korowaj – великий круглий пухкий хліб із прикрасами з тіста, який печуть на*

весілля: *Księżyc wszeszedł nad wezglowiem złotym korowajem* (Łobodowski, 1954 : 158) (автор використовує в переносному значенні); *Kupała* – свято в ніч з 6 на 7 липня, а також обряд і час його справляння: *Na Kupałę w las bieglem, kwiat paproci znalazłem* (Łobodowski, 1954 : 21); *Spas* – Спаситель, ікона: *Strach, który płynie od gwiazd, bardziej, niżli gdzie indziej, tutaj nas podbija – tutaj, gdzie z ścian drewnianych patrzy mroczny Spas i większym smutkiem darzy* (Łobodowski, 1954 : 35); *Siromacha* – незаможна людина: *Chodzą ognie po stepie – Jasne oczy głodnych siromach* (Łobodowski, 1954 : 40); *Tuman, Im: tumanu* – хмара завислого в повітрі пилу, диму або інших твердих часточок: *Gdy się wierzchowiec poderwał do skoku i burza w stepie powiała tumanem, jeździec spał w kluni, ledwie oczy przetań, znów go moskiewskie przysypały śniegi* (Łobodowski, 1959 : 8).

У творах фіксуємо лише окремі цитування українською мовою: *I od brzegu do brzegu pieśń kozacka Warega: Czorne more, nasze more, Graj!* (Łobodowski, 1954 : 99).

Слід зазначити, що засвідчені українізми вже мають літературну традицію, тобто активно використовуються в польській літературній мові в попередні епохи.

Значна кількість українських лексичних запозичень зафіксована серед назв місцевостей, наприклад: *Chutor* – невелике селище, яке виникло внаслідок переселення людей з сіл, козачих станиць тощо: *w noc przez chutory, chaty i smolarnie* (Łobodowski, 1954 : 36); *Czahar, Im czahary* – зарості багаторічних дерев'янистих кушових рослин: *wyły wilki w czaharach* (Łobodowski, 1954 : 41); *Kurhan* – насип над стародавньою могилою: *Przysłuchują się stare kurhany nowym dziejom i nowym panom* (Łobodowski, 1954 : 135); *Wyrósł wysoki kurhan u Kaniowa, lecz nie dojrzano go z warszawskich okien* (Łobodowski, 1959 : 8); *Liman* – затока з морською водою в гирлі річки або озеро поблизу моря: *Fala dziewiąta dawno szumi w czarnomorskich limanach* (Łobodowski, 1954 : 84); *Majdan* – велике незабудоване місце в селі або місті; площа: *Ciepły wieczór nadchodzi i gwar na majdanie* (Łobodowski, 1954 : 41); *Polonina* – безліса ділянка верхнього поясу Українських Карпат, яка використовується для пасовиська та сінокосу: *Lecz jednak od lasów, od rzek i polonin wicher sztyletem czuły słuch przesywa* (Łobodowski, 1954 : 48).

Численні назви більших топографічних об'єктів (міст і сіл): *Dniepr, Konotop, Dubno, Odessa, Beresteczko, Sławuta, Winnica, Horyn, Donbas, Stochód, Slucz, Horyń* малюють історичну карту великої України.

Znowu wiosna zielona na polach Wołynia, struny pszczoł zaplątane w kwitnących akacjach, skrzypce lip rozśpiewane. Jak muzyczna skrzynia każdy dom. Każde drzewo, jak szumna owacja jasnemu słońcu (Łobodowski, 1954 : 38).

У творах Ю. Лободовського спостерігаємо особливу музичність поетичного слова (Mansfeld, 1988 : 82–97), що наближує їх до українських народних пісень, яку автор намагається адаптувати до віршованих канонів польської поезії, наприклад, у поемі «Pochwała Ukrainy»:

Tobie śpiewam, o Ukraino, Ciebie pochwalam
w pieśniach co szumią urocnie, morskim
podobne falom,
nutą stęsknioną, dźwięcznym słowem
wezbranym rytmem.

Jak skrzydła, co trzepoczą w nieustającą modlitwę,
oddechy twoich wiatrów – smagłe i wonne
gdy grzmoty huczą nad tobą, to grzmoty
tysiackonne (Łobodowski, 1954 : 11).

На жаль, ця поема не ввійшла до антології «Розстріляне відродження», укладеної Юрієм Лавріненком, як це було заплановано в первісному задумі, оскільки була написана польською мовою поляком-емігрантом (Giedroyc, 2004 : 679).

Висновки. Багато польських письменників зверталися до української тематики, історії, фольклору, вживали українську лексику. Відмінність використання українського елемента у творчості Ю. Лободовського полягає в тому, що українська та польська культура як рівні взаємодоповнюють одна одну. Художня дійсність, яка з'явилася під впливом творчої уяви, що розвинута іншою мовою та культурою, по-новому розкриває образ автора, а також специфіку складного регіону, ознакою якого є поліфонія та діалогізм. На особливу вагу заслуговує цикл поезій, присвячених Волині, в основі яких лежать українські фольклорні традиції, козацькі думи та велика симпатія до цього краю, який називав батьківщиною.

Складні політичні обставини, тривала маргінальність, які супроводжували історію становлення української нації, обґрунтовують зосередженість дослідників на моноетнічній українськомовній творчості. Водночас трагедії ХХ та ХХІ ст., які сколихнули Волинь, сам феномен українсько-польського полікультурного помежів'я призвели до трактування його як спільної території, де відбувався діалог мов, культур, ідентичностей. У цьому контексті літературна спадщина Ю. Лободовського органічно вписується в український культурний контекст, вимагаючи поглиблених студій, на які заслуговує творчість справжнього речника української культури на Заході.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний архів Рівненської області. Ф. 31. Оп. 13. Спр. 3778. Арк. 1.
2. Державний архів Рівненської області. Ф. 30. Оп. 18. Спр. 189. Арк. 63.
3. Захарчук І. Зузанна Гінчанка й полікультурність волинського тексту. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2018. Вип 4 (72), грудень. С. 144–151. URL: http://mnemonika.org.ua/2019/03/11/zuzana_hinchanka/.
4. Крамар Ю. Національно-культурна та релігійна політика урядів Польщі на Волині (1921–1939 pp.) : дис. ... докт. істор. наук: 07.00.02. Луцьк, 2015. 536 с.
5. Поліщук Я. Рівне : Мандрівка крізь віки : нариси з історії міста. Рівне : Волинські обереги, 2009. 300 с.
6. «Echo Rówieńskie». 1926, 7 lutego, s. 3.
7. Giedroyc J. Emigracja ukraińska. Listy 1950–1982. Warszawa, 2004. 829 s.
8. Łobodowski J. *Złota Hramota*. Paryż, 1954.
9. Łobodowski J. *Pieśń o Ukrainie*. Paryż, 1959.
10. Łobodowski J. *Pamięci Sulamity*. Toronto, 1987.
11. Mansfeld M. Ukraina w poezji Józefa Łobodowskiego [w] «Spotkania». 1988, nr 35, s. 82–97.
12. Sawicka J. Świadomość kresowa Józefa Łobodowskiego [w:] Józef Łobodowski rzecznik dialogu polsko-ukraińskiego / red. L. Siryk, J. Świecha. Lublin, 2000.
13. Towarzystwo miłośników kultury kresowej. URL: [/artykuly,n798,pisarze_kresowi_czv_grupa_poetycka_wolyn.html](http://artykuly,n798,pisarze_kresowi_czv_grupa_poetycka_wolyn.html).

REFERENCES

1. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti [State Archive of Rivne Region]. F. 31. Op. 13. Spr. 3778. Ark.1. [in Ukrainian].
2. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti [State Archive of Rivne Region]. F. 30. Op. 18 Spr. 189. Ark. 63. [in Ukrainian].
3. Zakharchuk I. Zuzanna Ginchanka y polikulturnist volynskoho tekstu [Zuzanna Ginchanka and Multiculturalism of Volyn text]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia» : seriiia «Filolohiia»*. Ostroh : Vyd-vo NaUOA, 2018. Vyp 4 (72), hruden. S. 144–151. URL: http://mnemonika.org.ua/2019/03/11/zuzana_hinchanka/. [in Ukrainian].
4. Kramar Yu. Natsionalno-kulturna ta relihiina polityka uriadiv Polshchi na Volyni (1921–1939 rokiv) [National Cultural and Religious Policy of Polish Governments in Volhynia]: dys. ... dok. istor. nauk: 07.00.02. Lutsk, 2015. 536 st. [in Ukrainian].
5. Polishchuk Ya. Rivne : Mandrivka kriz viky : narysy z istorii mesta [Rivne: Journey through the Ages: Essays on the History of the City]. Rivne : Volynski oberehy, 2009. 300 st. [in Ukrainian].
6. «Ekho Ruvenske» [“Rivne Echoes”]. 1926, 7 liuteho, st. 3. [in Polish].
7. Giedroyc J. Emihratsia ukrainska. Listy 1950–1982 [Ukrainian Emigration. Letters 1950–1982]. Varshava, 2004. 829 st. [in Polish].
8. Lobodovski Yo. *Zlota hramota* [Golden Letter]. Paryzh, 1954. [in Polish].
9. Lobodovski Yo. *Piesn pro Ukrainu* [Song about Ukraine]. Paryzh, 1959. [in Polish].
10. Lobodovski Yo. *Pamiati Sulamity* [In Memory of Shulamite]. Toronto, 1987. [in Polish].
11. Mansfeld M. Ukraina v poezii Yozefa Lobodovskiego [Ukraine in Josef Lobodowski's poetry] [u] «Spotkannia» [[in] “Meetings”]. 1988, nom 35, st. 82–97. [in Polish].
12. Sawicka J. Sviadomoshch kresova Yozefa Lobodovskiego [u:] Yozef Lobodovskiego rzhechnik dialohu polsko-ukrainskogo [Awareness of Josef Lobodowski's Borders [in:] Josef Lobodowski a Spokesman of Polish-Ukrainian Dialogue] / red. L. Siryk, J. Sviecha. Liublin, 2000. [in Polish].
13. Tovazhystvo milosnikov kultury kresovei [Society of Supporters of Border Culture]. URL: https://www.kresowianie.info/artykuly,n798,pisarze_kresowi_czv_grupa_poetycka_wolyn.html. [in Polish].